

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 20 – 2/2013.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_13/latvala.pdf]

HAASTATTELU

ELÄMÄNTYÖ VÄHÄVÄKISTEN KANSOJEN KULTTUURIN EDISTÄMISEKSI

Pauliina Latvala

Akateemikko, folkloristiikan emeritaprofessori Anna-Leena Siikalan elämäntyön *Itämerensuomalaisten mytologian* (2012) ilmestyttyä *Yliopisto*-lehden kriitikko julisti teoksen klassikoksi jo syntyessään. Siikalaa haastateltiin myös television pääuutisiin. Tiedepoliittisten muutospainoiden alla tilastaan kamppailevalle pienelle oppiaineelle Anna-Leenan työ teki suuren palveluksen. Havaittavissa oli myös kollektiivinen ilo ja ylpeys akateemikon eläköitymisen jälkeisistä monista saavutuksista. Siikalan ja Oleg Ulyashev *Hidden Rituals and Public Performances* (2011) esittää Anna-Leenan suomalais-ugrialaisten kansojen keskuudessa tekemän pitkäaikaisen tutkimustyön tulokset. Lisäksi viime vuosina eri henkilöiden kanssa toimitettuja julkaisuja on tullut tiheään tahtiin: *Mythic Discourses: Studies in Uralic Traditions* (2012), *Selkup Mythology* (2010), *Mansi mythology* (2008) vain muutamia mainitakseni. Millainen prosessi elämäntyön loppuunsaattaminen oli kaiken tämän keskellä?

Olin ollut 10 vuotta jo aika huonokuntoinen, mutta se toisaalta antaa oikeuden ja mahdollisuuden olla kirjoittamassa kotona. Olen voinut keskittyä töihin hyvin selvästi. Luin parikymmentä vuotta sitten jo paljon mytologian tutkimuksia ja kirjoitin jotain, mutta en ehtinyt tehdä kokonaisuutta.

Nyt julkaistun kirjan taustaksi voi nostaa Siikalan aikaisemman tutkimustoiminnan, jota on ohjannut nuoresta lähtien vahva kiinnostus mytologiaa ja vertailevien aineistojen lukua kohtaan. Professori Lauri Hongon oppilaana tehty väitöskirja siperialaisesta šamanismista on hänen julkaisuistaan kansainvälisesti menestynein. Sen jälkeen suomalaisen perinteen ja šamanismin tuntemus yhdistyi vuonna 1999 julkaistussa *Suomalaisessa šamanismissa*. Kuten se, myös *Itämerensuomalaisten mytologia* on tarkoitettu niille suomalaisille, jotka ovat kiinnostuneet suomalaisista juurista. Akateemikko Siikala toivookin, että folkloristit pohtisivat rooliaan yhteiskunnassa ja kirjoittaisivat suomalaisille ihmisille. Se on alamme elinehto siinä missä taito tuottaa suullisia esitelmiä erilaisille yleisöille. Itämerensuomalaisten mytologiaa lukiessa huomaa, kuinka taitavasti kirjoittaja johdattaa lukijaansa ja avartaa tien kohti menneisyyttämme:

Olen kirjoittanut sen niin, että tavallinen ihminen voi sen lukea. Minulla on hyvin erityyppisiä tekstejä. Jotkut ovat teoreettisesti orientoituneita artikkeleita englanniksi. Olen aina puhunut, että kannattaa tehdä kuten Kaarle Krohn, joka julkaisi kaiken kahdella tai kolmella kielellä. Se on tärkein asia, koska joutuu myös puhumaan hyvin erilaisille yleisöille ja samalla tavalla kirjoittamme hyvin erilaisille ihmisille. Meitä suomalaisia tutkijoita on hyvin vähän, joten heille ei pelkästään kannata kirjoittaa.

Itämerensuomalaisten mytologian julkaisemisella on myös merkittävä tieteellinen ja kulttuuripoliittinen painoarvo, jonka taustalta löytyy Anna-Leena Siikalan aktiivinen toiminta Unescossa 1990-luvulla. Venäjän alueen vähemmistökansojen kulttuurien ja kielten tukeminen on konkretisoitunut paitsi kansainvälisen järjestön tasolla myös Venäjän mediassa. Udmurttitoimittajat tiedustelivat 1990-luvulla ensin, mitä hän ajattelee udmurttien kulttuurista ja pyysivät sitten, voisiko hän puhua udmurttien puolesta. Komit ja hantit samoin.

Olen ollut kiinnostunut vähäväkisten kansojen kulttuurin ja elämän edistämisestä. Itämerensuomalainen mytologia on ideologinen ja poliittinen määritelmä: en halunnut sanoa, että tämä on vain suomalaisten asia. Vaikka Suomesta löytyy hyvin suuri osa tätä runoutta, sitä löytyy Karjalasta ja erityisesti Vienan Karjalasta. Pitää näyttää, miten erilaisia ja ihania nämä runot ovat eri alueilla.

Vertailevan tutkimuksen tekijän tulee tuntee sekä eri puolilta kootut aineistot että niitä koskevat laajemmat yhteiskunnalliset, historialliset ja kulttuuriset muutokset sekä kulttuurien välinen vuorovaikutus. Siikala kertoo saaneensa erittäin myönteistä palautetta virolaisilta, joiden runoperinteen tulkintaan teos tuo metaforien ja kielen tarkastelun avulla uuden tason. 1990-luvun lopulla Hampurin yliopiston suomalais-ugrilaisella laitoksella luennoidessaan Siikala pääsi tutustumaan virolaisiin – nyt jo pitkälti internetissä oleviin – aineistoihin paikallisessa kirjastossa. Virolaisilla runous kätkeytyy uudempiin, uusiutuneisiin lauluihin. Kuten Inkerissäkin, Virossa nuorten tyttöjen lauluissa on samaa

aihelmapohjaa, vaikka se ei ole enää rituaalitarkoituksissa. Anna-Leena pohtii, millaisena myyttitutkimus on virolaisille näyttäytynyt:

He ovat ehkä ajatelleet Lauri Hongon joissakin teksteissä esittämän funktionalistisen myyttimääritelmän mukaisesti, että myytti on rituaaliseen yhteyteen sovitettu teksti, jolla on vahvasti uskonnollinen merkitys. Se on tietyn aikakauden, 1960-luvun määritelmä, vaikkakin oli hyvin monenlaisia tapoja ymmärtää myytti riippuen teoreettisista lähtökohdista.

Siikala painottaa muuttuvien tiedeparadigmojen ymmärtämistä: ”Matti Kuusikin on kirjoittanut näistä, mutta se on jäänyt historiasuuntautuneisuudessaan vieraaksi ajatteluksi. Kuusi katsoi vanhoja runoja folkloren tutkijana. 1970-luvun iänikuiset kiistat voidaan jo jättää.” Anna-Leena tiedostaa itsekin, ettei olisi voinut nuorempana kirjoittaa siten kuin nyt. Kokonaisnäkemysten vaativan työn ja ajan lisäksi hän arvelee, että olisi nuorempana julkaissut samasta aiheesta aivan toisenlaisen kirjan. Hän olisi referoinut senhetkistä teoreettista ajattelua ja suunnannut kirjan akateemiselle yleisölle. Siikala sanoo, että hän olisi todennäköisesti kuvitellut esittäneensä aivan keskeisen näkökulman, joka ratkaisee kaiken. Työuran jälkeen kirjoitettuna *Itämerensuomalainen mytologia* on kypsän tutkimustyön tulos, jossa hän on pyrkinyt huomioimaan aikaisemman tutkimuksen unohtamatta kuitenkin niiden ideologisten lähtökohtien vaikutuksia.

Muuttuvilla suhdanteilla on vaikutuksensa myös kentälle pääsyyn. Viimeisin Anna-Leena Siikalan kenttätöistä suuntautui Pohjois-Komin kyliin vuonna 2006. Pääkaupungissa Syktyvkarissa miliisit oppivat tuntemaan hänet ja kohtelu oli tuttavallista, vaikka jotkut heistä seurasivat tarkemminkin Siikalan ryhmän liikkumista ja pyysivät selvityksiä. Kenttätöiden muuttuminen oli nähtävissä jo 2000-luvun alussa:

[..] ennen vuotta 2002 oli aika helppoa, sen jälkeen on ollut vähän vaikeuksia ja olen ollut aika hiljaa. Minun kutsujani kentällä ovat joutuneet keskusteluihin, joissa kysellään olisiko Siikala vakooja. He joutuivat ilmeisesti raportoimaan matkoistani. Se on realiteetti. Pääasia että sain matkustusluvat. Tilanne on hankaloitunut viimeisten vuosien aikana.

Laulukulttuureita Komissa ja Udmurtiassa tutkinut Siikala ilmeisimmin vältti vakoojan maineen, sillä kukapa ”vanhoja laulavia mummoja” haastatteleva henkilö voisi olla vaarallinen. Naiset sanoivat, että he laulavat itselleen, koska he haluavat rakentaa kauniimman ja paremman elämän vaikean arjen keskelle miesten käyttäessä alkoholia liikaa. Perinne välittyy naisten kautta lapsille luonteissa arjen tilaisuuksissa. Aivan vaarattomiksi naisia ei kuitenkaan välttämättä katsota, sillä heillä on omat rituaalipaikkansa ja naisjumalansa.

Eri puolille Venäjää suuntautuneista kenttäkokemuksista Siikala kenties vielä kirjoittaa kirjan, mutta toisten todellisuudesta kertominen onkin monimutkaisempi eettinen kysymys. Tämän vuoksi kirja odottaa vielä itseään. Sitä ennen pitäisi viedä loppuun muutama muu kirjaprojekti, kuten työn alla oleva *Suomalaisen mytologian sanakirja*.

Pauliina Latvala: Elämäntyö vähäväkisten kansojen kulttuurin edistämiseksi

On muitakin teemoja, joille Siikala toivoisi aikaa, koska on tottunut kirjoittamaan. Esimerkiksi erään savolaisen taitamattoman tietäjän runous odottaa tulkitsijaansa.

Tämän haastattelun taustaksi suosittelen lukijoita tutustumaan myös *Eloren* vuoden 2007 ensimmäisessä numerossa *Folkloristi ja vapaa sielu* -otsikoituun Kaarina Kosken tekemään haastatteluun, joka tehtiin Siikalan eläkkeelle jäämisen yhteydessä.

FT Pauliina Latvala toimii apurahatutkijana Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tutkimusosastolla.